

ДЕОБЕ И ДУШЕ

У Недоумицама, које отварају роман *Деобе*, Добрица Ћосић поставља вечно питање оних који покушавају да свет, и себе у њему, посматрају заиста широм отворених очију: „Да ли је зрно мрака и у сваком зрну сунца?“. Има ли тежег задатка за Писца од стварања романа велике уметничке вредности који ће за тему имати братоубилачки рат. Поготову ако сте из најдубљих, најсуровијих и најкрвавијих година деоба изашли, као непосредни учесник, било као победник било као поражени. Победа, исто као и пораз, поготово у грађанском рату, додатно и немилосрдно оптерећују и поткопавају уметника у потрази за *добром, истином и лепотом*. Своје Недоумице Добрица Ћосић завршава следећим питањима:

„ Хоћу ли имати моћи да видим истину, и ону коју ће видети наши потомци, више својим животом но књигама?

Да ли онај који је четништво гледао само суженом зеницом за нишан има око за истину иза барикаде?

Може ли онај коме је савест била да буде противник-сада да буде сведок, судија? “

Одговоре на ова питања деценијама су тражили и други писци, читаоци, историчари, књижевни критичари... Намера овог текста је да покуша да укаже макар на део великих и неизбежних тешкоћа и сложености оваквих задатака у књижевности. Великан руске и светске књижевности Николај Васиљевич Гогољ такође поставља себи слична питања о могућности досезања, односно могућем приближавању идеалу добра, истине и лепоте у књижевном делу. Поготову Истине. Наравно, реч је о чувеном роману *Мртве душе* који је обухватио време

неупоредиво мирнијих друштвено политичких кретања. Напетости и деобе, у погледу будућег пута и судбине Русије, тек почињу да добијају коначни облик, одсудну снагу и замах.

Гогољ је у предговору другом издању првог дела *Мртвих душа* ванредно искрено и прецизно описао свој, као и положај сваког будућег писца који жели да открије и наслика Истину свог народа и своје земље у једном веома блиском историјском периоду. Навешћу неколико реченица којима почиње предговор: „ Ма ко ти био, читаоче мој... ја те молим да ми помогнеш... У књизи која је пред тобом... насликан је човек који је узет из наше државе... Он је узет више да покаже недостатке и пороке руског човека, а не његове вредности и врлине, и сви људи који га окружују исто тако су узети да покажу наше слабости и недостатке. Бољи људи и карактери биће у другим деловима. У овој књизи је много штошта описано неверно, не онако како јесте и како се одиста дешава у руској земљи, јер ја не могу знати све... Затим због моје личне немарности, незрелости и ужурбаности, учињено је много грешки и пропуста... ја те молим читаоче да ме исправиш... “ Гогољев предговор је објављен 1846 године, четири године после објављивања првог издања *Мртвих душа*. По Херценовим речима био је то догађај који је „ потресао целу Русију “ и створио два табора. Једни су га хвалили, други нападали. Желећи Русији најбоље, волећи је свом својом душом, посветивши јој свој књижевни геније и живот, Гогољ и нехотице, тада недовољно приметно, доприноси (и не сањајући о томе) неумољивости деоба које ће историја наметнути његовој домовини.

Добрица Ћосић пише и објављује свој роман у сасвим другачијим околностима. Деобе у његовом народу нису потпуно окончане али историјски победник се зна.

Велики српски писац се никада неће одрећи свог романа, нити ће га преправљати нити писати предговор сличан Гогољевом. *Деобе* препушта суду времена, за који се надамо да ће пред собом имати само два мерила: књижевну вредност и истину.

На крају цитирајмо део оцене коју је велики руски критичар В. Г. Белински дао о *Мртвим душама*: „И зар та непрестана бука и дискусија у друштву око *Мртвих душа*... зар све то није жива појава и зар то није исто толико књижевно колико и друштвено питање?...“

Милан Вучићевић